

РІЗНОМАНІТТЯ, РІВНІСТЬ, ІНКЛЮЗИЯ ТА ДОСТУПНІСТЬ У МЕЖАХ ГРОМАДСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ США В КОНТЕКСТІ ПОШИРЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ

DIVERSITY, EQUITY, INCLUSION, AND ACCESSIBILITY WITHIN US PUBLIC DIPLOMACY IN THE CONTEXT OF DEMOCRACY PROMOTION

Климчук І.І.,

*кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

Сухорольська І.Ю.,

*кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті охарактеризовано головні завдання громадської дипломатії США у сфері поширення демократії, а також окреслено основні її напрями та цільові аудиторії. Здійснено оцінку результативності стратегій громадської дипломатії, які застосовують США з метою пришвидшення процесів демократизації за кордоном. Висвітлено переваги громадської дипломатії США як засобу утвердження демократичних цінностей та свобод на основі річного звіту з інтеграції питань різноманіття, рівності, інклюзії та доступності у програмах з громадської дипломатії США.

Протидія системному расизму і будь-яким формам дискримінації та зміцнення демократії у всьому світі є основним принципом зовнішньої політики США. У статті розглянуто діяльність Мережі глобальних зв'язків під назвою Робоча група з питань різноманіття, рівності, інклюзії та доступності (DEIA), до складу якої увійшли представники національних програмних агенцій, громадських організацій, а також Офісу міжнародних візитерів при Державному департаменті США. Програма «Розмаїття, рівність, інклюзія та доступність» (DEIA) Державного департаменту США була напрацьована терміном на 2022-2026 рр. згідно з Указом 14035 Білого Дому у 2021 році про посилення DEIA у федеральній трудовій сфері, а також отримала своє відображення у стратегії громадської дипломатії. Це підсилює увагу до інтеграції демократичних принципів через програми DEIA, зокрема у сфері громадської дипломатії.

Доведено, що одним з основних завдань громадської дипломатії США є інтеграція інклюзивного підходу у різні сфери життєдіяльності. Авторами встановлено, що інституційний вимір громадської дипломатії США є достатньо структурований та розгалужений. Також у статті розглянуто річний звіт з інтеграції питань різноманіття, рівності, інклюзії та доступності з громадської дипломатії США за 2022 рік. Визначено географічний вимір реалізації даної стратегії, що, зокрема, охоплює Африку, Східну Азію, Тихоокеанський регіон, Європу, Євразію, Близький Схід, Південну та Центральну Азію, а також Північну та Південну Америку. Визначено переваги програм громадської дипломатії США у поширенні інклюзивного підходу. Встановлено, що використання даного підходу у межах стратегії громадської дипломатії викликає довіру серед місцевого населення за кордоном, а також сприяє посиленню іміджу США та робить їхню зовнішню політику більш привабливою та ефективною.

Ключові слова: громадська дипломатія, США, демократія, програми DEIA, Державний департамент США, інклюзивний підхід.

The article analyzes the main tasks of the US public diplomacy in the field of democracy promotion, as well as outlines the main areas of distribution and target audiences. The effectiveness of the public diplomacy strategies used by the United States to accelerate democratic processes abroad is assessed. The advantages of US public diplomacy as a means of promoting democratic values and freedoms are highlighted on the basis of the annual report on the integration of diversity, equality, inclusion and accessibility in US public diplomacy programs.

Countering systemic racism and any form of discrimination and strengthening democracy around the world is a core principle of US foreign policy. The authors examine the activities of the Global Liaison Network called the Diversity, Equity, Inclusion and Accessibility (DEIA) Working Group, which includes representatives of national program agencies, NGOs, and the Office of International Visitors at the US Department of State. The U.S. Department of State's Diversity, Equity, Inclusion, and Accessibility (DEIA) program was developed for the period of 2022-2026 in accordance with White House Executive Order 14035 in 2021 to strengthen DEIA in the federal workforce, and was also reflected in the public diplomacy strategy. This has led to increased attention to the integration of democratic principles through DEIA programs and related to public diplomacy strategy.

It is proved that one of the main tasks of US public diplomacy is to integrate an inclusive approach into various spheres of life. The authors have established that the institutional dimension of US public diplomacy is sufficiently structured and extensive. The article also analyzes the annual report on the integration of diversity, equality, inclusion, and accessibility in US public diplomacy for 2022. The geographical dimension of this strategy is determined, which, in particular, covers Africa, East Asia, the Pacific, Europe, Eurasia, the Middle East, South and Central Asia, as well as the Americas. The advantages of US public diplomacy programs in promoting an inclusive approach are identified. It is established that the use of an inclusive approach within the framework of the public diplomacy strategy inspires trust among the local population abroad, as well as contributes to strengthening the image of the United States and makes its foreign policy more effective and attractive.

Key words: public diplomacy, USA, democracy, DEIA programs, U. S. Department of State, inclusive approach.

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть одним з основних міжнародних акторів, який проактивно займається питаннями демократизації, є США. Сполучені Штати ведуть найбільш широкомасштабну і довготривалу політику з поширення демократії у світі, зокрема, за допомогою інструментів громадської дипломатії. Основними напрямками цієї діяльності є: розвиток політичних партій, удосконалення законотворчої діяльності, підтримка НУО і незалежних медіа, підтримка відкритих і вільних виборів. Донедавна до цього переліку долучено питання різноманіття, рівності, інклюзії та доступності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження громадської дипломатії США як чинника демократизації опирається на наукові доробки зарубіжних та вітчизняних вчених, у яких проаналізовано взаємозв'язок громадської дипломатії та демократизації, а також доцільність використання ідеї демократії у межах стратегії громадської дипломатії. Це зокрема праці Керозерса Т. [3], Даймонда Л. [6], Лорд К. [8], Луцевич О. [9], Сухорольської І. [1], Турчин Я. [1]. Також, окрім наукових публікацій, важливими джерелами статті є нормативно-правові документи, офіційні звіти, інформаційні матеріали органів державної влади США.

Постановка завдання. Метою статті є визначення місця питань різноманіття, рівності, інклюзії та доступності у межах громадської дипломатії США у контексті політики поширення демократії за кордоном. Задля цього необхідно здійснити аналіз основних завдань громадської дипломатії США у сфері поширення демократії, окреслити головні її напрями та зробити огляд та оцінку результативності відповідних програм і стратегій, які реалізують США з метою утвердження різноманітності, рівності та інклюзії.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що системне вилучення недостатньо представлених груп з повноцінної участі в економічному, політичному, соціальному та громадському житті може сприяти корупції, вимушеній міграції, насильству та недовірі. На глобальному рівні Сполучені Штати підтримують політику, спрямовану на розширення прав і можливостей маргіналізованих громад та захист гідності людей, яким систематично відмовляють у правах людини та фундаментальних свободах. Ця діяльність є важливою складовою зусиль Державного департаменту США з просування та захисту прав людини та основоположних свобод, закріплених у Загальній декларації прав людини та Міжнародному пакті про громадянські та політичні права.

Так, у травні 2021 року у США була створена перша в історії Мережа глобальних зв'язків під назвою Робоча група з питань розмаїття, рівності, інклюзії та доступності (DEIA), до складу якої увійшли 20 членів, що представляють вісім національних програмних агенцій, 11 членів-громадських організацій та один представник Офісу міжнародних візитерів при Державному департаменті США. Робоча група DEIA – це спільнота практиків, яка виконує роль сталого ітеративного ресурсу для Мережі глобальних зв'язків. Представники

малих, середніх та великих організацій-членів з усієї країни мають різноманітний досвід участі у Програмі лідерства для міжнародних візитерів (IVLP) та інших програмах міжнародних обмінів та громадської дипломатії США.

Програма «Розмаїття, рівність, інклюзія та доступність» (DEIA), Державного Департаменту США запроваджена згідно з Указом 14035 Білого Дому у 2021 році про посилення DEIA у федеральній трудовій сфері та повинна бути реалізована у 2022–2026 рр. [2]. Відповідно до вказівок Офісу з управління персоналом, план даної програми охоплює наступні головні аспекти.

Основні пріоритети для підтримки різноманіття передбачають розширене використання даних для визначення сфер з вдосконалення та способів вимірювання майбутнього прогресу, а також визначення очікувань DEIA для працівників на всіх рівнях у Департаменті. Також дана ініціатива полягає у практиці долучення представників різних спільнот, ідентичностей, рас, етнічних груп, культур і вірувань американського народу, включаючи маргіналізовані спільноти, яким, зазвичай, не надається належна увага.

Принцип справедливості полягає у послідовному, справедливому та рівному ставленні до всіх людей, включаючи осіб, що належать до маргіналізованих спільнот, яким було відмовлено в належному ставленні. Також сюди належать питання, пов'язані з працевлаштуванням, оплатою праці та компенсаціями, просуванням по службі та утриманням персоналу. Пріоритети Департаменту у сфері рівності зосереджені на підборі кадрів для забезпечення різноманітності, підвищення прозорості та справедливості в процесі просування по службі.

Інклюзивний підхід охоплює визнання, оцінку та використання талантів і навичок працівників різного походження.

Принцип доступності охоплює процеси проектування, будівництва, розвитку та обслуговування об'єктів, інформаційних та комунікаційних технологій, програм і послуг так, щоб усі люди, в тому числі люди з обмеженими можливостями, могли повністю і незалежно користуватися ними. Отже, доступність включає в себе створення різних пристосувань і модифікацій для забезпечення рівного доступу в межах громади [7].

Громади з недостатнім рівнем представлення у даній програмі розглядаються як «населення, що має спільні характеристики, а також географічну приналежність, якому систематично відмовляють у повній можливості брати участь в економічному, соціальному та громадському житті» [2]. Сполучені Штати надають особливу увагу просуванню рівності та соціальної інтеграції для представників наступних соціальних груп: членів маргіналізованих расових та етнічних спільнот, жінок та дівчат, осіб з обмеженими можливостями, корінних народів, представників релігійних меншин, представників ЛГБТ-спільнот, жителів сіл, осіб, що зазнають негативного впливу внаслідок екологічної нерівності [2].

Ці групи населення визнані в усьому світі як такі, що недостатньо забезпечені відповідними

послугами та історично маргіналізовані. Адже соціальна ізоляція, в якій часто опиняються представники зазначених соціальних груп диспропорційно впливає на їхню маргіналізацію та спричиняє міжсекторальну дискримінацію за певними груповими ознаками.

Місія Робочої групи з питань розмаїття, рівності, інклюзії та доступності у рамках Мережі глобальних зв'язків полягає в тому, щоб забезпечити включення до Програми лідерства міжнародних візитерів (IVLP) та інших програм міжнародних обмінів осіб та ресурси, які представляють розмаїття американських громад, особливо тих, які історично були недостатньо представлені та роль яких систематично применшувалася. Для того, щоб розкрити весь потенціал обміну, мультикультурної комунікації та дипломатії, працівники даної ініціативи працюють над покращенням комунікації, освіти, організаційних структур та операцій, а також методів програмування для Глобальної мережі зв'язків з огляду на різноманітність, рівність та інклюзію.

Відповідно до візії Бюро у справах освіти та культури (ЕСА) Державного департаменту США, його представники визначають розмаїття як відмінності, що охоплюють расу, колір шкіри, національне походження, стать, вік, релігію, географічне походження, соціально-економічний статус, інвалідність, сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність. Вони також трактують його як сукупність людей з різними думками, поглядами, стилями життя, ідеями та мисленням. Працівники переконанні, що розмаїття уособлює всю широту життєвого досвіду Сполучених Штатів, а також усю складну історію, яка сприяє розвитку демократичного суспільства. Хоча всі фактори, які допомагають визначити різноманітність, є важливими, втім основна мета зосереджена на досягненні расової справедливості [5].

Таким чином, обов'язок даної Робочої групи полягає у розробці та впровадженні програм міжнародних обмінів, поширенні інформації про Сполучені Штати Америки, а також включенні голосів, які традиційно були маргіналізовані та вилучені з міжнародної взаємодії, проте які є водночас важливою складовою різноманітного культурного ландшафту країни. Таким чином, громадська дипломатія допомагає розвивати діалог, заснований на довірі, між представниками різних спільнот і культур у межах відносин різних країн.

Успішна реалізація стратегії DEIA ґрунтується на трьох керівних принципах, якими є: цілеспрямованість, прозорість та підзвітність. Цілеспрямованість означає, що усі співробітники об'єднані навколо спільного бачення різних програм та ініціатив і активно працюють над його формуванням, що є головною метою у реалізації усіх аспектів даної діяльності. Головна ціль полягає у перетворенні Департаменту на державну інституцію, яка буде більш справедливою, рівноправною та доступною для усіх людей, посилить свою здатність сприяти рівноправ'ю та інклюзії як складової зовнішньої політики США. Дана діяльність обов'язково повинна бути максимально прозорою. Це означає дотримуватися даного підходу під час

аналізу даних, оцінки власного прогресу, під час стандартизації процесів працевлаштування і просування по службі для того, щоб забезпечити справедливі умови праці [7].

Як засвідчив звіт з громадської дипломатії за 2022 рік, фахівці з даної сфери в межах країни, а також за кордоном доклали багато зусиль, щоб сприяти більшому розмаїттю, рівності та інклюзії за допомогою інноваційних та високоефективних інформаційно-просвітницьких заходів. Серед помітних прикладів можна виділити окремі програми й ініціативи у форматі DEIA у межах діяльності підрозділів Державного департаменту США:

- Бюро з питань освіти та культури (ЕСА) у 2021 фінансовому році розпочало роботу над кількома новими ініціативами, спрямованими на просування концепції DEIA в рамках своїх програм та серед персоналу. Зокрема, Офіс U.S. Speaker Program найняв 82 американських експертів з DEIA, щоб залучити професійну іноземну аудиторію до обговорення питань ідентичності, комунікації та лідерства. Відділ моніторингу, оцінки, навчання та інновацій (MELI) ЕСА взяв на себе зобов'язання проводити цілеспрямовану інформаційно-просвітницьку роботу та набір на роботу економічно незахищених американців, щоб краще зрозуміти участь меншин у програмах ЕСА та існуючі бар'єри під час працевлаштування. Політичний відділ ЕСА також створив нову посаду на державній службі вищого рівня, яка стосується виключно питань DEIA у всьому портфелі програм ЕСА [4].

- Агентство США з глобальних медіа (U.S. Agency for Global Media, USAGM, раніше: Рада керуючих з питань мовлення) – незалежне агентство Федерального уряду США. Відповідно до розміщеної на офіційному сайті інформації, його мета полягає в тому, щоб «інформувати, залучати та об'єднувати людей у всьому світі на підтримку свободи та демократії. У 2021 фінансовому році USAGM заповнило велику прогалину в програмах для конкретних етнічних чи релігійних меншин, які зазнають переслідувань чи навмисного відчуження, шляхом критичного висвітлення їхніх проблем та надання їм знань та інструментів, що сприяють розширенню їхніх можливостей та стійкості. Наприклад, уйгурська служба Радіо Свобода зараз є єдиною міжнародною службою мовлення уйгурською мовою, яка не лише надає незалежну та достовірну інформацію для уйгурів та інших мусульманських громад у Сіньцзяні, але й слугує основним засобом збереження мови і культури народу, який зараз перебуває під загрозою геноциду. Також важливо згадати про татаро-башкирську радіослужбу Радіо Свобода – Радіо Азатлик, де увесь контент створюється татарською та башкирською мовами для аудиторії багатонаціонального Волго-Уральського регіону Росії, де більшість населення становлять мусульмани, висвітлюючи релігійні, етнічні, культурні та історичні питання, а також питання ідентичності на тлі нової хвилі русифікації в Росії [4].

- Управління громадської дипломатії та зв'язків з громадськістю Бюро у справах Африки (AF/PDPA)

долучається до реалізації цілей DEIA. Так в Ефіопії секція журналістики співпрацює з Асоціацією жінок-медійників Ефіопії (EMWA) для проведення національних конференцій на честь Всесвітнього дня свободи преси для жінок-журналісток з приватних, державних, радіомовних, друкованих та цифрових ЗМІ з різних географічних регіонів. Серед тем конференції були залучення та безпека у цифрове середовище, працевлаштування жінок з обмеженими можливостями, та рефлексії й досвід засновниць асоціації [4].

- Освітні програми США у Східній Азії та Тихоокеанському регіоні (EducationUSA EAP) провели серію з трьох віртуальних заходів у Бангкоці, покликаних демістифікувати досвід представників ЛГБТ-спільнот в американських університетах. Викладачі та випускники Асоціації тайських студентів в Америці (ATSA) поділилися деталями про програми та інформаційно-просвітницьку роботу ЛГБТ-центрів та підтримку з боку консульських центрів на кампусі. Доповідачі відверто обговорили проблеми, які безпосередньо стосуються ЛГБТ-спільнот. Крім цього, спікери пояснили тонкощі англійських займенників для аудиторії, рідна мова якої не робить розмежування між «він» та «вона» [4].

- Бюро у справах Європи та Євразії (Bureau of European and Eurasian Affairs, EUR) у межах діяльності робочої групи з питань різноманітності, рівності, інклюзії та доступності у сфері громадської дипломатії у 2021 р. розробило посібник з інформування про програму DEIA для даного регіону, підкресливши важливість включення DEIA у стратегічне планування проєктів у сфері громадської дипломатії. Зокрема, в рамках даної ініціативи відбулося вшанування Міжнародного дня пам'яті жертв голокосту та боротьби з викривленням інформації про Голокост через освітні та культурні програми. Також посольством США у Вільносі було організовано кінопокази та обговорення фільму «Бабуся» (документальний фільм про життя Марили Міхаловської-Діамант, яка пережила Голокост) [4].

- Бюро у справах Близького Сходу (Bureau of Near Eastern Affairs, NEA) на базі посольства США в Аммані співпрацює в рамках гранту з Mateen Rehabilitation та Amman Comedy Club, організовуючи тренінги для інклюзивних груп. Зокрема, у одному з них цільовою аудиторією була молодь з Йорданії та біженці, яких навчали азів скетч-комедії, імпровізації та публічних виступів. Різноманітний склад учасників включав йорданців та сирійських біженців, у тому числі чоловіків і жінок з різних регіонів, а також різного соціально-економічного походження. Ця програма надала молодим людям нетрадиційні засоби психосоціальної підтримки, допомагаючи їм спілкуватися на складні соціальні теми (наприклад, дитячі шлюби, дитяча праця, конфлікт поколінь) у спосіб, що сприяє інклюзії [4].

- Бюро у справах Південної та Центральної Азії (South and Central Asian Affairs, SCA) адаптувало навчальні та спортивні ініціативи для того, щоб процедура підвищення кваліфікації стала

доступною для людей з обмеженими можливостями. Так, зокрема, у Киргизькій Республіці секція PD (Відділ з розвитку) підтримала відкриття центру інклюзивної освіти, який надає можливості та розширює права і здатності людей з обмеженими можливостями, пропонуючи адаптивні семінари та заняття для особистого та професійного розвитку. Також, Відділ з розвитку при Посольстві США в Мале розробив програми з спортивної дипломатії, спрямовані на адаптивні види спорту, а також поїздки молодих мальдівців з інвалідністю до Сполучених Штатів для вивчення передового досвіду, залучення однолітків з усього світу та отримання безпосереднього знайомства з американською культурою та інклюзією [4].

- Бюро у справах Західної півкулі (Bureau of Western Hemisphere Affairs, WHA) – це перше і єдине бюро, яке створило Відділ з питань раси, етнічності та соціальної інтеграції (RESIU), що тісно співпрацює з офісами громадської дипломатії та зв'язків з громадськістю над впровадженням політики та програм, які підтримують соціальну інтеграцію в регіоні. RESIU та Академія превентивної дипломатії (PDA) тісно співпрацюють для підтримки двосторонніх відносин з Бразилією (2008), Колумбією (2010) та Уругваєм (2014) щодо расової та етнічної рівності та соціальної інтеграції, які включають фокус на економічне процвітання, доступ до освіти, політичну участь, охорону здоров'я, правосуддя та екологічну справедливість. Ці міжвідомчі та міжгалузеві ініціативи слугують основою для поглиблення співпраці з Міністерством освіти США, яке уклало Меморандуми про взаєморозуміння з консорціумами історично чорних коледжів та університетів (HBCU) щодо обмінів з Бразилією (2014), Колумбією (2019) та Сполученими Штатами. Ці угоди продовжують приносити результати, зокрема в червні 2021 року було оголошено про п'ять нових партнерств у рамках програми «100,000 Strong in the Americas» під егідою Інноваційного фонду у Колумбії з HBCU та три нові партнерства з іспаномовними обслуговуючими установами. Це також стимулювало державні та приватні інвестиції у 100K Inclusive Education¹. Ініціатива інклюзивної освіти «100 000 сильних в Америці» сприяє розширенню інституційних партнерств між коледжами та університетами США з регіональними освітніми установами в Латинській Америці для створення інноваційних, інклюзивних освітніх обмінів у різних сферах, включаючи боротьбу зі зміною клімату, а також розробку навчальних програм для студентів та викладачів закладів, що представляють різні етнічні меншини, історично чорношкірі коледжі та університети (HBCU) й навчальні заклади, що обслуговують іспаномовне населення (HSIs). Станом на червень 2022 року, було

¹ Інноваційний фонд «100 000 сильних в Америці» (100K) – це співпраця Державного департаменту США, посольств США та «Партнерів Америки», які працюють з регіональним приватним, державним та академічним секторами з метою стимулювання та підтримки інноваційних партнерств та інклюзивних освітніх обмінів між Сполученими Штатами, Латинською Америкою та Карибським басейном.

проведено 33 конкурси упродовж дев'яти років (2013-2022 рр.), Інноваційний фонд 100К виділив 278 грантів (\$25,000-\$35,000) командам з 534 вищих навчальних закладів, що працюють у 25 країнах та 49 штатах США. Завдяки партнерству в рамках програми 100К тисячі студентів та викладачів отримали доступ до інноваційних програм навчання та обміну в Америці. Зростаюча мережа 100К налічує понад 2400 вищих навчальних закладів, з них понад 1300 університетів та коледжів у Сполучених Штатах [4].

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі одним з основних завдань громадської дипломатії США є інтеграція інклюзивного підходу у різні сфери життєдіяльності, що у свою чергу сприяє зростанню ролі та впливу різних вразливих соціальних груп населення на процеси прийняття рішень, а отже формуванню стійкого демократичного консенсусу всередині суспільства та держави. Ми переконалися в тому, що інституційний вимір громадської дипломатії США є достатньо структурований та розгалужений, а кількість підрозділів Державного департаменту США, відповідальних за даний напрямок політики є чималою. Аналізуючи річний звіт з інтеграції питань різноманіття, рівності, інклюзії та доступності у програмах з громад-

ської дипломатії США за 2022 рік, ми визначили географічний вимір реалізації даної стратегії, що, зокрема, охоплює Африку, Східну Азію, Тихоокеанський регіон, Європу, Євразію, Близький Схід, Південну та Центральну Азію, а також Північну та Південну Америку. Встановлено, що перевагами програм громадської дипломатії США у поширенні інклюзивного підходу є відсутність ознак втручання у внутрішньополітичні процеси держав, прозорість заходів, залучення широкого кола представників різних пригнічених груп, формування інноваційних та високоефективних інформаційних, культурних та навчальних просторів, розробка різних застосунків і модифікацій для забезпечення рівного доступу в межах громад. Усі розглянуті заходи та програми підвищують довіру у місцевого населення за кордоном, адже вони спрямовані на висвітлення проблем, які є спільними у маргіналізованих груп американців та мешканців інших континентів. Такий підхід сприяє посиленню іміджу США та робить їхню зовнішню політику і громадську дипломатію привабливішою, ефективнішою та демократичнішою не лише на рівні декларацій, але й за самою своєю суттю, змінюючи її зсередини, що може покласти початок значним трансформаціям міжнародних відносин у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сухорольська І., Турчин Я. Громадська дипломатія та демократичний імідж держави: монографія. Львів: Видавництво Тараса Сороки, 2019. 272 с.
2. Advancing Diversity, Equity, Inclusion, and Accessibility (DEIA) Through Public Diplomacy Programs. URL: <https://ma.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/153/DEIA-One-Pager.pdf> (дата звернення 10.07.2023).
3. Carothers T. Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 1999. 410 p.
4. Comprehensive Annual Report on Public Diplomacy and International Broadcasting. Advisory Commission on Public Diplomacy. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/12/FINAL_2022_ACPD_AnnualReport_508Ready.pdf (дата звернення 11.07.2023).
5. Department of the Interior Strategic Plan to Advance Diversity, Equity, Inclusion, and Accessibility in the Federal Workforce, March 2022. URL: <https://www.doi.gov/sites/doi.gov/files/doi-deia-strategic-plan-march-2022.pdf> (дата звернення 11.07.2023).
6. Diamond L. Developing Democracy: Toward Consolidation. Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University Press, 1999. 362 p.
7. Diversity, equity, inclusion and accessibility (DEIA) strategic plan 2022-2026. Secretary's Office Diversity and Inclusion. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/09/22-01643_DEIA-StrategicPlan-Accessible-September-2022.pdf (дата звернення 12.07.2023).
8. Lord K. M. Voices of America: U.S. Public Diplomacy for the 21st Century. Washington, DC: The Foreign Policy Program at Brookings, 2008. 58 p.
9. Lutsevych O. How to Finish a Revolution: Civil Society and Democracy in Georgia, Moldova and Ukraine. Russia and Eurasia. Briefing paper. London: Chatham House, 2013. URL: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0113bp_lutsevych.pdf. (дата звернення 12.07.2023).